

Studenti hloupnou, doktoři se nedor

Vzdělanou Evropu před časem okouzli rakouský profesor filozofie Konrad Paul Liessmann, který shromáždil námítky proti **posedlosti vzděláním pro všechny**. Za lament nazvaný Teorie nevzdělanosti: Omyly společnosti vědění získal v Rakousku titul vědec roku, v Česku pak cenu Nadace VIZE 97. Na stav studenstva, škol a přijímání Liessmannových tezí se ptáme tří vlivných profesorů – biologa, sociologa a filozofa.

JOSEF GREŠ, PETR KAMBERSKÝ

LN Nezaorali jsme v nadšení ze studentské revoluce něco zásadního? Nedostaly školy velikou nezávislost dřív, než se staly proměnit? A nemají studenti dnes neúměrný vliv na chod univerzit?

Ivo Možný: Nešťastným dědictvím revoluční euforie je fatální nerovnováha pravomocí a odpovědnosti univerzitních a fakultních senátů. Studenti a nehabilitovaní asistenti v nich rozhodují o věcech, kterým nerozumějí anebo kde jsou v konfliktu zájmů.

Studenti rozumějí chodu univerzity jako špačci ornitologii. Vidí z ní než malý úsek svého vlastního studijního programu, znají jen od pohledu a poslechu těch několik učitelů, které si zapsali ve svém studijním programu, v jednom z desítek. Myslí si, že jejich učitelé jsou tu proto, aby je učili. Tečka. To, že univerzitu posouvá vpřed právě badatelská činnost učitelů, moc nevědí – a vlastně po právu je to nezajímá. Jsou jako Bumbříčci, spolklí by fakultu, aby sami vyrostli – co z ní po nich zůstane, až oni dostudují, to je pochopitelně zajímat nemůže.

Ve své neinformovanosti jsou snadno zmanipulovatelní – demonstrovala to náhorně úloha senátu v plzeňské aféře. Přidává-li se k nim několik asistentů, mají v senátech většinu. Asistenti jsou často v konfliktu zájmů: jejich zájem udržet si místo je nutně v konfliktu bystrostným zájmem univerzity vybírat si za stále učitele jen ty nejlepší z nich. Takové senáty volí děkana, schvalují stomilionové i miliardové rozpočty. Tak to se nepovedlo.

Jan Zrzavý: Bohužel, je to tak. Každý systém založený na samosprávě těch, kdo jsou uvnitř, nutně degeneruje k výhradní obhajobě zájmů těch, kdo jsou uvnitř. Takovýto cechovní systém je pak pochopitelně nereformovatelný zevnitř a čeká na katastrofu, nejlépe ekonomickou či demografickou nebo obojí. Vždycky když slyšíme nějakého ministra či náměstka, jak říká „změny ano, jistě, ale nelze je vnucovat, musí se na nich shodnout reprezentace vysokých škol“, můžeme si být jisti, že se nic podstatného nestane.

Stanislav Komárek: Jenže polistopadová euforie nemohla proběhnout o mnoho jinak, než jak probíhala. Jistě by bylo možno vysoké školy zcela zásadně přestrukturovat či lépe řečeno znovu poskládat podle vzoru: Nový prezident vybere dle svého nejlepšího uvážení rektora, ten děkány fakult, ti šéfy ústavů a tak dále. V této chvíli by býval byl i vhodný moment k fúzi univerzit a Akademie věd.

Netuším, zda by výsledky byly lepší či horší než pomalý přerod, kdy lidé minulosti musejí takzvané vymřít. Vliv studentů jako neúměrný nevidím, destruktivní impulzy přicházejí spíše z Bruselu než od nich.

LN Skeptici, a není jich málo, si stěžují, že obecná úroveň vzdělanosti u nás stále klesá. Jak je to ale možné, když studuje stále větší procento lidí? Jsme hloupější než naši předci?

Stanislav Komárek: Gaussova křivka rozložení inteligence v populaci se pochopitelně nezměnila, co se změnilo, jsou dva faktory – na vysokou školu nastupuje už mnohem více než nadpoloviční většina celého populačního ročníku a objem tohoto ročníku naopak porevolučním propadem porodnosti značně klesl. Rovněž očekávání, že diplom bude automatickou poukážkou na „lepší“ místa ve společnosti, se budoucně ukáží jako zavádějící. Potíž je rovněž v tom, že kdo nespíná dobový ideál „vyššího středního úředníka“, není honorován a je chápán jako méněcenný. Vzhledem k tomu, že staré představy o tom, že každý člověk je stvořen k obrazu božímu, velmi zesláby, zakládá se dnes lidská důstojnost

na představě stejnosti. Každý prý může být jaderným fyzikem, a kdo není, pak proto, že byl nějak zanedbán či diskriminován – a diskriminaci lze, jak známo, žalovat (discriminatio původně znamená „rozlišování“, třeba i těch, kdo mají nadání k určité věci).

Petr Kamberský: Na oborech, které nabírají desetinásobek studentů než před dvaceti lety, nutně musela poklesnout úroveň průměru.

Nicméně ta otázka je celá zavádějící: srovnáváme konzumní víno s výběrem z nejlepších vlnic. Zvládl jsem přechod od elitního školství, kdy studuje nanejvýše 15 procent populace, přes masové (maximálně každý druhý) až po univerzální, kdy jdou „na veškeru“ klidně dvě třetiny ročníku, za necelých patnáct let. V nepostižených zemích tohle trvalo půlstoletí.

Pokud studuje v třetím stupni nadpoloviční většina populace, nutně se mění i typus studenta. Jen se tomu musíme přizpůsobit: elitě dát elitní a mase masové vzdělání.

Jan Zrzavý: Představa poklesu vzdělanosti je nutně spojená s představou, že dřív bývalo lépe. Rád bych slyšel, kdy že panoval ten zlatý věk, kdy byla obecná vzdělanost celé (celé!) populace vyšší než dnes. Za Karla IV., za tatíčka Masaryka, v padesátých letech? Blud o poklesu vzdělanosti vychází z několika předsudků – zabývá se

Studenti a nehabilitovaní asistenti v senátech rozhodují o věcech, v nichž jsou ve střetu zájmů. Navíc studenti rozumějí chodu univerzity jako špačci ornitologii.

Ivo Možný

kvalitou viditelných elit, navíc libovolně definovaných (například „univerzitní profesori“ nebo „univerzitní absolventi“), nehodnotí trendy na dostatečně, dejme tomu stálé škále a srovnává úroveň vzdělanosti podle čistě subjektivních kritérií (například latina, čtení románů, počítání přes desítku, krapis, kotrmelec, Mendělejevova tabulka svisle i vodorovně).

Jediné, co zmizelo, je jakýsi vzdělanostní korpus pevně korelovaný s dosaženým gradem: před sto lety, když doktor potkal doktora, mohl s ním instantně pohovořit o Pliniovi Starším, což dnes opravdu nelze, přičemž předpokládám, že procento populace schopné konverzovat o Pliniovi Starším se příliš nezměnilo.

Petr Kamberský: Příklad efektní, ale podle všeho mylný. O Pliniovi je schopen z dnešních absolventů dnes debatovat jen historik či klasický filolog, což značí nanejvýše pár desítek v populačním ročníku. Dříve bylo takových řádově víc.

Nicméně o vzdělání to mnoho nevyovídá, protože absolventi znají tisíce jiných věcí, které staří doktoři znát ani nemohli.

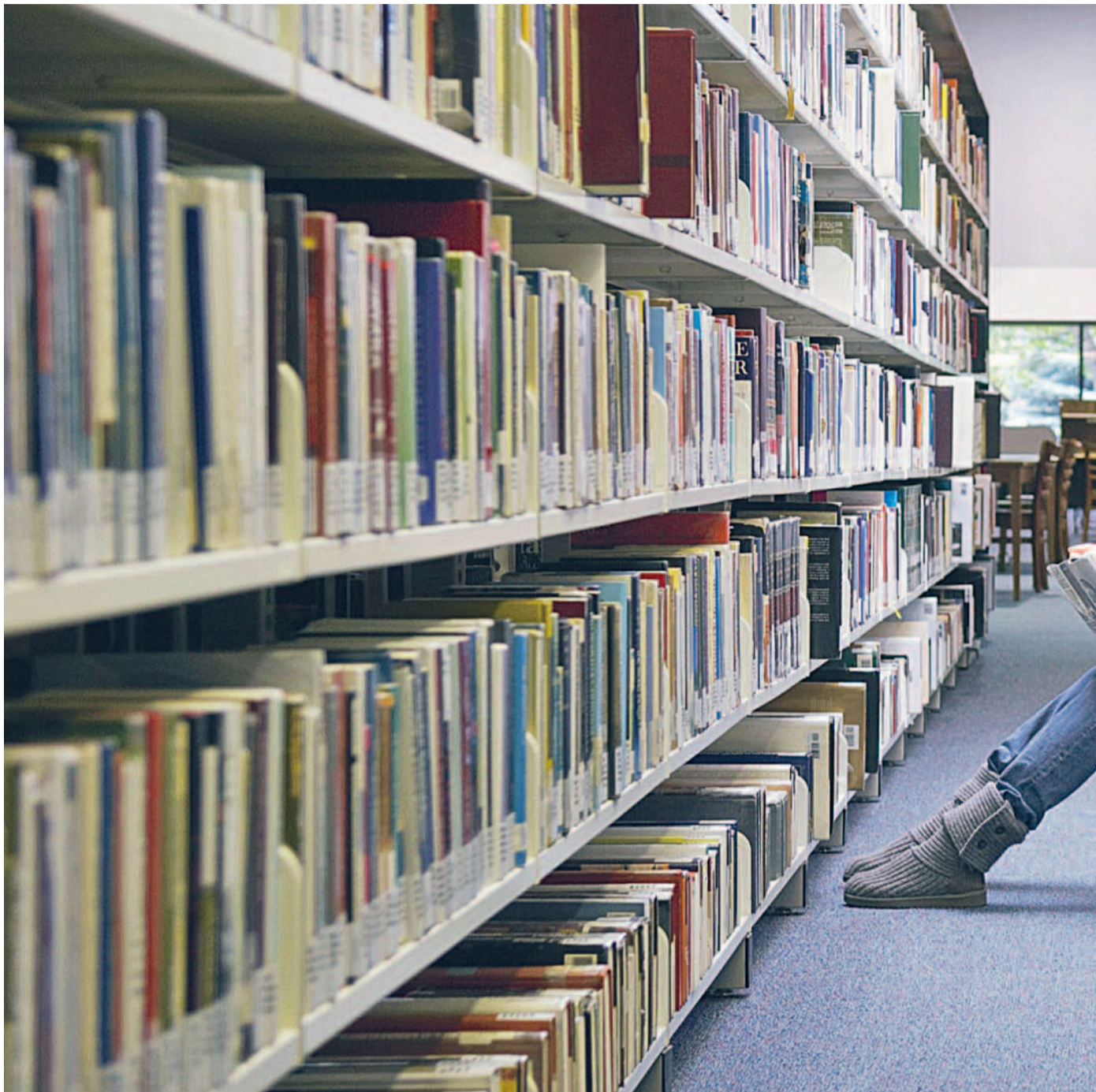
Jan Zrzavý: No pochopitelně, vždyť já říkám totéž. Prostě znalosti starého absolventa klasického gymnázia a klasické univerzity tvoří dodnes etalon, podle kterého určujeme, kdo je vzdělanec a kdo ne (právě Pliniovi), ačkoliv svět se změnil. Dnešní vzdělanci jsou tak různí, že se nedají poznat, proto není divu, že se jeví nevzdělané.

Petr Kamberský: Skvělá věta. Souhlas.

Ivo Možný: Tož o něco hloupější jsme. Je to dáno geneticky. Kam až naše záznamy sahají (po ročník narození 1911) platí, že čím vzdělanější Češka, tím má méně dětí. Z vysokoškolaček zůstává třetina bezdětných. A negativní selekce probíhá i jinak. Takže souhrnný intelektuální potenciál české populace klesá. Ten dojem, který máme třeba z parlamentu, je podložený.

LN Že je méně vysokoškolačů, znamená, že jsme hloupější? Jak moc souvisí vzdělání s inteligencí?

Jan Zrzavý: S tímhle bych jako biolog zásadně nesouhlasil – jestliže „hloupost“ je jistě částečně biologická vlastnost, a tudíž je důležité, jak koreluje s plodností, tak „nevzdělanost“ je docela jiná pohádka: je to mimo jiné neochota odkládat požitky na jindy (až vyštuduješ, budeš pánem, ale teď mlč). Že lidé, kteří nejsou ochotni dlouhodobě procházet vzdělávacím mlynem, ne-

Ivo Možný
sociolog,
Masarykova
univerzita Brno

Jan Zrzavý
biolog, Jihočeská
univerzita
České Budějovice

**Stanislav
Komárek**
filozof a biolog,
UK Praha

**Petr
Kamberský**
Lidové noviny

Změnili se za dvaadvacet let studenti, nebo jen školy? Jsme všichni stále vzdělanější, nebo paradoxně postupem času hloupneme? A co si počít s tím, že míst na školách bude brzy více než studentů?

jsou zároveň ani ochotni přemýšlet o děláni dětí tady a teď, je pravda, ale tím jenom tutěz vlastnost popisujeme dvěma způsoby. Zda je hloupý ten vzdělaný, nebo ten nevzdělaný, je mnohem složitější problém...

Ivo Možný: Potíž je v tom, že už tu máme tři slova, jejichž obsah se překrývá jen částečně: vzdělanost, inteligenci a hloupost. Zatímco na vymezení těch prvních dvou bychom se snad shodli (vzdělanost: míra aktivního osvojení si vědomostního kapitálu naší civilizace, inteligence: schopnost si tento kapitál osvojit), to třetí se z dobrých důvodů v odborných debatách nepoužívá.

Které jednání je hloupé, je dosti věcí názoru. Já si například myslím, na rozdíl od kolegy Zrzavého, že neochota odkládat požitky na jindy není nevzdělanost, ale hloupost. Ovšem – kdo ví? Možná že ti, kdo „nejsou ochotni přemýšlet o děláni dětí tady a teď, a tedy je mají, jestli vám správně rozumím, jsou chytřejší nežli my vzdělání a inteligentní, kteří přemýšlejí a děti nedělají. Aspoň vývoj penzijního systému na to ukazuje. A možná není ani chytré odkládat požitky na jindy...

Jan Zrzavý: To se dá spočítat, na to máme metodiku: dlouhodobé strategie jsou výhodné ve stabilní ekologické (tedy i ekonomické) situaci. Já jenom říkám, že úvahy o vztahu mezi vzděláním a inteligencí bývají příliš zjednodušené, než abychom mohli prostě z negativní korelace mezi vzděláním a plodností vyvozovat cokoliv rozumného o změnách průměrné inteligence. Navíc vzdělávání žen je novinkou z biologického hlediska doslova včerejší (pár

generací), že z toho žádná genetická výsledky nemůžeme vyvozovat. Z faktu, že vzdělané ženy mají málo dětí, jenom plyne, že život je jinde, že o to slavné vzdělávání vlastně zase tolik nejde.

LN Sdílejte Liessmannovo přesvědčení, že jsme „společností nevzdělaných“? Existují pro to nějaká data, nebo je to z větší části spíš pocit, že svět už prostě není, co býval?

Stanislav Komárek: Jak vlastně kvantifikovat a měřit vzdělanost a co to je? A je vzdělanost opravdu jen to, co zvyšuje naše šance na trhu práce? Platón by si rval šediny, Darwin by se jevil jako společenský parazit a rentiér obírající se titěmstmi. Mají mít všechny školy v zemi, od univerzity v sídelním městě po ty významově či geograficky marginální, jediné a pouze tento cíl? Co by měl vlastně vzdělanec znát? Je na to víc otázek než odpovědí.

Největší nebezpečí pro společnost představují, jak známo, polovzdělanci, prošli nějakým rychlokurzem o tom, „jak to je“. Lidé prostí (a zároveň inteligentní) bývají mnohem moudřejší, ale už je obtížné je potkat. Je také pravda, že znalosti vlastní minulosti, antického a křesťanského odkazu a podobně, jsou stále mlhavější a mimo dosah většiny populace. Samozřejmě jen ten, kdo je od tradice odtržen, může s plnou verou budovat krásný nový svět sociálních sítí a virtuálních projektů.

Petr Kamberský: Lidé prostí a zároveň moudří... aj vaj, ježí se mi romantická srst. Tohle je téměř doslovné opakování liessmannovské rétorické pastí: každý mluvíme

o jiné vzdělanosti. Nechápu, jak lidé s doktorským titulem z filozofie mohou postavit svou kariéru na matení slov. V celé letité debatě se míchají dva odlišné pojmy: vzdělávání a vzdělanost.

Ti hloupí reformátoři a hloupí politici přece mluví o vzdělávání, o hledání nějakých univerzálnějších dovedností, o schopnosti najít cestu na nádraží či domluvit se se zákazníkem.

Se vzdělaností, o níž Liessmann mluví, tedy s jakousi nádhernou a v mnohém vlastně neužitečnou ctností, to nemá mnoho společného. Esej o tom, jak by Einstein pohořel v hodnocení podle H-indexu a jak masové školy vyrábějí kancelářskou sílu pro levně open space kanceláře, dokáže sepsat každý polovzdělaný hlupák.

Stanislav Komárek: Je otázkou, kdo tu mate slova. Liessmann (a před chvílí i já) mluvíme o vzdělanosti tradiční, která neměla okamžitě ekonomické využití, nějaké blahodárné dopady na společnost snad občas ano. Vy mluvíte o vzdělanosti technologicko-úřední. Některé školy, třeba UK Praha, oba typy podnes mixují. Má se snad ten první rovnou zakázat? Pokud mluvíme o moudrosti, myslím tím schopnost rozeznat v životě podstatné od nepodstatného, nikoli řeckně se ziskem přemluvit portugalského zákazníka k podepsání pojistky. A že nejsou polovzdělanci pro společnost škodliví? Kdo napáchal nejvíce škod za komunismu i nacismu? Škodliví jsou i polovzdělanci technologičtí, byť jen ekonomicky.

Jan Zrzavý: No jo, jenže my to celé děláme za cizí, tedy vesměs státní peníze. Že může být někdo nedovzdělaný, je banální

mluví a nevzdělanost světa vládne...

FOTO PROFIMEDIA

zjištění – někdo jiný totiž může být i převzdaný. Historik, který neumí latinsky, představuje stejné selhání školství jako dermatovenerolog, který latinsky umí. Stát má financovat právě to vzdělání, které je třeba pro určitou práci (včetně práce např. egyptologa nebo analytického filozofa), a ani o fous víc. Další zvyšování moudrosti je jistě skvělá věc, ale, prosím, ve volném čase a za své.

Stanislav Komárek: To je jistě možná optika pohledu na věc, žádala by si ale mimo jiné třeba zrušení ministerstva kultury: proč subvencovat komedianty z národních i jiných divadel, když se jedná o typickou neproduktivní volnočasovou aktivitu, kterou nechť si občan platí sám.

LN Přeme se o studentech a univerzitách, hádku o kulturní dotace si necháme na jaro.

Ivo Možný: „Společnost nevzdělaných“ je marketingový titul. Svět už ale opravdu není, co býval. Oprávněně se asi dá jen říct, že celková vzdělanost západních společností zpřůměňuje, obsahově se mění a snad i mírně klesá. Je to dáno povahou naší kultury, tedy demokracií a kapitalismem.

„Osvícenství udělalo ze vzdělání hodnotu, kapitalismus pak z něho udělal zboží.“ Všiml si už před půl stoletím Theodor Adorno. Univerzity při tom ztratily étos, který z nich od soumraku středověku po soumrak moderní doby dělal krystalizující instituci naší civilizace. V demokracii je neprůchodné udržet akademický numerus clausus – tedy věkovité právo univerzity stanovit si, že vezmou určitý počet studentů a dost. Daňoví poplatníci se pak plebejsky ptají, proč by měli platit univerzity, na které se jejich děti nedostanou?

Petr Kamberský: Liessmannovská teze je krásný intelektuální kříd. Odpovídá předpokladům nás, kteří jsme si studium museli tvrdě zasloužit, a náleží nám proto privilegia. Liessmann se líbí a zní zdánlivě provokativně, ve skutečnosti jde jen o hru se slovy. Samozřejmě že většinová populace nemůže mít výlučné vzdělání, to jaksi statisticky nejde. Samozřejmě že vysoké školy nevychovávaly primárně nové Immanuely Kanty, ale pracovní sílu pro byznys a stát. Co je na tom špatné?

Stejně to bylo v roce 1774, když Marie

Terezie zavedla skrze Všeobecný školní řád povinnou školní docházku a kantoři začali vyžadovat od žáků zvládnutí trivia, tedy čtení, psaní, počítání. Tehdy také šlo v posledku o pracovní sílu pro impérium a jeho buržoazii. No a co?

Podstata Liessmannova úspěchu je vytvoření virtuálního oponenta, kterého pak efektně rozstříli. Nikdo – ani autoři „boloňského procesu“, ani správní rady amerických univerzit, ani náš nebohý ministr školství – netvrdí nic z toho, s čím Liessmann tak efektně polemizuje.

Jan Zrzavý: Všechno se pořád zhoršuje, už tisíce let, to každý ví. Kvalitu vzdělání je však třeba hodnotit pragmaticky – jsou dnešní zubaři nebo advokáti nebo konstruktéři mostů horší, než bývali? Liessmannovo zoufalství (o němž vím pouze z doslechu, nic jsem od něho pochopitelně nečetl, ještě to by mi scházelo) pochází,

Rád bych slyšel, kdy že panoval ten zlatý věk vzdělanosti, kdy byla obecná vzdělanost celé populace vyšší než dnes. Za Karla IV., za tatíčka Masaryka, v 50. letech?

Jan Zrzavý

obávám se, z představy, že smyslem vzdělávání není kvalifikace, ale takové ty různé jakoby duchovní kvality; těch opravdu ubývá v posledních tisíciletích zvláště tragicky, ale zase to jde i bez nich.

LN Jací jsou vaši studenti? Jak se vám učí dnes ve srovnání s dobou řecké před patnácti, dvaceti roky?

Stanislav Komárek: Moji studenti jsou, pokud se týče špiček, taková, jako bývali. Přibýlo mezi nimi ovšem mnoho těch, kteří by se za dřívějších časů věnovali třeba kontrolám jízdének či ondulacím. Obrovský nárůst kvantity zkoušených už umožňuje věnovat se jim individuálně, což vede k nutnosti ty nadané zanedbávat a nechat je, aby si pomohli sami. Nutnost vy-

pracovávat ročně na školách tisíce a tisíce bakalářských a diplomových prací a tyto se vši formou obhájit se stává noční můrou pedagogů. Problém není až tak v tom, že se vzdělává hodně lidí průměrných, ale v zanedbávání lidí nadprůměrných – žádná doba nebyla v jejich zglajchšaltování tak konsekvantní jako ta naše, a to je co říci. Podobně jako záchrana města visela kdysi na deseti spravedlivých, visí dnes budoucnost možná na deseti talentovaných. Když je ubijeme pod heslem rovnosti šancí, sklídíme jednou hořké plody. Řekněme Čína se svým talentům věnuje.

Ivo Možný: Mají to těžké. Drtí je nesnesitelná lehkost bytí, jako nás všechny. Obtížná možnost soustředění, kterou tu viděl Havel už před půl stoletím, se od té doby enormně prohloubila. Příliš mnoho podnětů a šancí, k zešílení. Facebook, YouTube... to mnohým z nich dláždí cestu do pekla. Už k nám dorážejí ročníky mladých lidí, kteří se nikdy nemuseli, a vlastně ani nemohli soustředit řeckému po pět hodin v kuse na jediný podnět. Člověk se s tím nerodí, dítě baví hračka nejprve pět minut, pak čtvrt hodiny... někdy v osmnácti se ta schopnost dotvaruje a tuhne jako sádra; na univerzitě už s tím moc nenaděláme. Klipová kultura je protipólem vzdělanosti.

Petr Kamberský: Už roky nepřednáším, ale dle mého průzkumu je to stejné jako dřív, jen o stupeň posunut. Věda, vztah kantor–student, pořádná kolegiální oponentura se provádí až v doktorských programech – kde často studuje podobný počet lidí jako dříve v programech magisterských. Ostatně podívejte se na medicínu: všichni mladí doktoři jsou dnes Ph.D. a předstírají vědu (i když důvody vyplývají spíše z bláznivého modelu financování).

Jan Zrzavý: Učím dvacet let, včetně různých seminářů, kde studenti (obvykle běžní, nepředvybraní druháci a třetáci) pracují s původní vědeckou, tedy bez výjimky cizojazyčnou a dosti kontraintuitivně formalizovanou literaturou. Jsou pořád stejní. Schopných je málo, ctižádostivých taky, oba klady se scházejí jen výjimečně, průměrní jsou průměrní, skutečně „lůzry“ moc nepotkávám.

LN Je opravdu univerzitní studium u nás příliš masifikované. A pokud ano,

je to špatné? Mělo by být vyhrazeno jen elitnější společnosti?

Petr Kamberský: Nerozumím otázce. Jak „vyhradit elitnější společnosti“? Potřebujeme jen rozdělit vysoké školy na vědecko-výzkumné (elitní) a masové (praktické). Ale i masa se dnes musí vzdělávat déle než třináct let. Názorný příklad: Kamarád po jedenácti letech opustil vzdělávací systém coby brusík skla. Když brusírny skla v podstatě vymizely, byl bez práce a bez šance na jinou. Neuměl ani kváknout jinak než česky, ani žádné jiné řemeslo. I kluk jako on potřebuje být déle na nějaké vzdělávací instituci, naučit se alespoň jedním jazykem základně se domluvit se zákazníkem a naučit se obecnější znalosti o materiálech – i když je jasné, že nikdy nebude derivovat ani hledat shody mezi jednotlivými texty evangelii.

Jan Zrzavý: U drůbeže se rozlišují plemena masná a plemena okrasná. Obojí se k čemu hodí, ale obojí je dobré nezaměňovat. Masifikace terciárního vzdělávání znamená, že co kdysi dělal maturant, dnes dělá bakalář, ale to opravdu není žádný sofistikovaný intelektuál. Problém je jinde: jak v mase těch masných rozeznat pár procent okrasných, z nichž v dalších stupních vzdělávání ty sofistikované intelektuály vyrobíme. To neumíme – problém není

Ano, školy nevychovávaly nové Kanty, ale pracovní sílu pro byznys a stát. Co je na tom špatné? Stejně tomu bylo i v době, kdy Marie Terezie zavedla povinnou školní docházku.

Petr Kamberský

v tom, že by nám tihle lidé někam utíkali, ale v tom, že do nejvyšších (nadbakalářských) pater, která zhruba odpovídají dávším vysokoškolským, pouštíme pro jistotu i ty jedince, kteří mají skončit s titulem Bc. (tedy bývalý maturant z průmyslovky) a odejít do praxe. To ovšem rodí frustraci na všech stranách.

Stanislav Komárek: Je nahlédnutelné, že v komplikované moderní společnosti je znalost byrokratických a technických dovedností pro získání zaměstnání klíčová a jen se srpem či kladivem je dnes obtížno se uživit. Problém vzniká v okamžiku, kdy se tomuto masovému a dlouhému vzdělávání nechá nálepka univerzita – řecké „univerzita lokálních studií a menedžmentu turistického ruchu ve Vlachově Březí“ –, spojená tradičně s elitními učilišti. Vzniká pak podobný efekt, jako když se na uzené směsi drcených kravských uší, pilin a sojových pokrutin skví nápis Pražská šunka. Stačilo by změnit název třeba na „vyšší pokračovací škola“.

Zcela záhubný pak je systém rozdělení financí podle počtu studentů či absolventů. Ani školné na tom mnoho nemění: otázka pak vzniká, zda diplomu rozdávat, či rozprodávat. Obecná tendence doby, tunelování, které ponechá vnější slupku a vyprázdní obsah, zachvátila nejen třeba firemní a finanční svět, ale i vzdělávání.

Petr Kamberský: Ale tohle přece pochopili už i politici. Dokonce i premiér hodlá odlišit „univerzity“ od „škol“ a financovat je nejen podle počtu žáků, ale podle vědeckých výstupů.

Stanislav Komárek: To sice pochopili, ale trochu pozdě. Není lepší chybu neudělat než ji pak pracně retušovat?

Petr Kamberský: Používejme zdravou selskou paměť. Ještě v půli devadesátých let bylo strašně těžké se na některé obvyklé obory dostat. Člověk musel přeskočit devět z deseti spolužáků, aby mohl studovat některé humanitní vědy. V důsledku toho se upláclo, fixovalo, učitelé práv prodávali testy přijímaček...

Jan Zrzavý: Ale upřímně řečeno, to není problém politiků, nýbrž nás. My na vysokých školách nedokážeme rozlišit, který student má po třech letech zmizet do praxe jako trochu zúšlechťený maturant (tedy bakalář) a kterého si máme dlouhodobě obrábět k obrazu svému, aby jednou ušedl na naše křeslo (tedy Ph.D.). Stát nás k tomu

rozlišování může a má finančními prostředky pobízet a nutit (sem patří mj. i diverzifikace vysokých škol), ale neudělá to za nás.

Ivo Možný: Masové terciární vzdělání (nepřesť s univerzitním) je mocnou kompetitivní výhodou v soutěži pozdně moderních společností o vzácné zdroje. I když je bakalářské studium z hlediska univerzitních standardů naprosto druhořadé kvality, i takto studovat je pro mladého člověka lepší nežli od osmnácti zařezávat. Delší pobyt ve studijním prostředí oddaluje jeho práh rezignace na další sebezdokonalování a zvedá jeho schopnost adaptability. Malér nastává až při zmasování magisterského a doktorského stupně – a to přesně je ten septik, do kterého jsme upadli.

LN Že je se systémem vysokoškolského vzdělání třeba něco dělat, říkají všichni. Ale co je to něco?

Stanislav Komárek: Pokud se vzdělání, končící ve 25-30 letech stává společenskou normou, nezbyvá než budovat nějaké vzdělávací ústavy výběrového charakteru v rámci tohoto moře. Představa, že lze vhodnou sociálně-inženýrskou technologií všechno obyvatelstvo proměnit v absolventy elitních univerzit minulých éř, je podobná představě Emanuela Rábla o „všeobecném šlechtictví“ budoucích dob. Ano, celou řadu těchto znaků teď vykazujeme – každý má několik pokojů, čisté prádlo, jižní ovoce, daleké cesty – ale zároveň nastalo i všeobecné nevolnictví: ubíjející a nesmyslné činnosti do úpadu, závislost na nadřazených a rozmarech doby, jalové a hloupé zábavy po práci.

Lidé prostě nejsou stejní a společnost upadá, pokud by nebyla řízena inteligentními a dobře vzdělanými jedinci. Ti by se zase neměli nad svými bližními naparovat – dříve se nadání chápal jako dar od Boha, něco, čemu je zapovězeno ze zpronevěřit, ne jako osobní zásluha a důvod k arroganci.

Ivo Možný: Konečně přestat mlžít a naplnit patnáct let starý záměr – rozdělit terciární studium na tři stupně: otevřený masový bakalářský (tam už stejně převaha kapacit nad poptávkou prakticky mění výběr v nábor), výběrový magisterský (s přijímací zkouškou) a elitní doktorandský. Rozdělit školy terciárního vzdělávání do tří typů: masové vzdělávací, výběrové a elitní vědecké. Současně s výrazně diferencovaným financováním – bez toho se reforma mění v utopie. Ale lobby hlupáků v akademickém prostředí je už tak silná, že to vidím černě.

Petr Kamberský: Vidím to bohužel stejně jako profesor Možný – a stejně černě. Bude to, řecké, krajně obtížné: už dnes se každá vesnická hnojárna jmenuje univerzita a nabízí doktorské programy. Aby splnila formální kritéria, přeláčí pražské a brněnské profesory, kteří tam na jeden den v týdnu zaletí.

Ten odpor akademických kruhů bude neuvěřitelně silný. Stačí se podívat do Lidových novin. Když kolega Zvěřina napsal, že se vysoké školy brání změnám, při-

Glajchšaltování nadprůměrných nebylo v žádné době tak důsledné jako dnes. Kdysi visela záchrana města na deseti spravedlivých, dnes na deseti talentovaných.

Stanislav Komárek

šlo tolik nahněvaných a povýšených reakcí jako málokdy. I extrémně schopní a výkonní lidé zastávají postoj: dejte nám peníze a dál se nestarejte, jen my víme, jak je nejlépe použít! Mrazí z toho v zádech. Ale když takhle naježen reagují i profesori, kteří ve světě uspěli, jak asi budou reagovat ty tisícovky docentů, kteří by si ve světové soutěži nikdy nevzdělali ani na suchou vodu?

Jan Zrzavý: Se systémem vzdělávání jako takovým nelze dělat nic, ten odráží mnohem hlubší změny, než aby mohl být změněn aktivitou politiků, úředníků a intelektuálů, i kdyby se třeba někdy na něčem shodli. Fungování vysokých škol by se mělo změnit zásadně; že k tomu stěží dojde, protože ti, kdo ze současného systému žijí a tyjí, budou logicky proti, je jiná věc.